

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКИХ ВЛАДНИХ СТРУКТУР
У ПОСТСТАЛІНСЬКУ ЕПОХУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядається вплив радянських органів влади на об'єднання Церкви Адвентистів сьомого дня в другій половині 70-их — на початку 80-их років ХХ століття. Аналізується еволюція державно-церковних відносин у зазначений період.

Ключові слова: Адвентисти сьомого дня, громади, конфесія, протестантизм, розкол, церква.

Останнім часом на конфесійній карті України утвердилися потужні, з високою динамікою розвитку протестантські конфесії, що нараховують десятки тисяч віруючих. Одна з них — Церква християн Адвентистів сьомого дня, релігійна конфесія, що функціонує на теренах України вже більше, ніж століття, має численних прихильників і посідає визначне місце в системі міжцерковних взаємин. Основна частина історії адвентизму в Україні припала на час існування радянської держави, що зумовило нерівномірність розвитку конфесії, кризові й досить суперечливі явища в процесі її еволюції. Визначальним у розвитку новітньої історії адвентизму став період середини 70-их — початку 80-их років ХХ століття. Адже саме тоді були закладені основи формування структури адвентизму сучасного типу, здійснено перші вдалі кроки в напрямі об'єднання Церкви, формується генерація майбутніх керівників, закладається мережа сучасних інституцій.

Починаючи з 1960 року Церква Адвентистів сьомого дня в Радянському Союзі існувала без єдиного керівного центру — Всесоюзної Ради (далі — ВР АСД) та республіканських керівних осередків. В Україні ситуація мала більш складний характер, унаслідок існування тут декількох нелегальних керівних центрів. Фактично в середині Церкви існував розкол, основні течії якого очолювали О.Ф. Парасей і П.А. Мацанов. Середина 70-их років ХХ століття ознаменувалася подіями, які започаткували важкий і суперечливий процес об'єднання ворогуючих сторін АСД. Примирення не було б можливе без наполегливої праці адвентистських лідерів, допомоги закордонного центру адвентистів — Генеральної Конференції, бажання віруючих тощо. Однак визначальну роль у цьому процесі відіграли зміни в релігійній політиці влади.

У період брежнєвського двадцятиліття, як зазначає В. Єленський, неможливість подальшого тоталітарного придушення релігійної активності для центрального партійного й державного апарату ставала дедалі більш очевидною. Але він був не здатний і проартикулювати нову політичну лінію в цій сфері, яка виявилася хоча б скільки-небудь прийнятною та, головне, сумісною з пропагованими впродовж десятиліть ленінсько-сталінськими

постулатами боротьби з релігією» [1, с. 118-120]. Не змінюючи основного ідеологічного курсу щодо побудови атеїстичної держави, у 70-их роках ХХ століття держава змінила тактику боротьби з релігією. Чим далі популярнішими ставали заходи щодо зняття з реєстрації релігійних громад та їх культових приміщень, закриття духовних семінарій та монастирів, знищення святих місць, постійний контроль за діяльністю церковних організацій. Така діяльність владних структур поступово пригнічувала релігійну активність переважної більшості населення, проте, не завжди мала успіх у середовищі протестантизму. Зокрема, в той час, коли закриття монастирів і знищення святих місць мали відчутний вплив на зниження релігійності православних віруючих, по відношенню до протестантів ці дії не могли бути застосовані, адже, як відомо, протестантизм не містить у своїй структурі зазначених інституцій. Суттєвою проблемою для православ'я стали й закриття духовних семінарій та обмеження кількості семінаристів у ще діючих. Така політика викликала скорочення кадрів церковнослужителів, що неминуче призводило до закриття церковних громад, у яких не було священників. Натомість освітні заклади протестантів завжди виконували лише освітню функцію і через практику загального священства ніколи не виступали джерелом поповнення кадрів пресвітерів та проповідників. Тож політика закриття існуючих і заборони створення нових духовних закладів освіти не мала безпосереднього впливу на кількість пресвітерів та проповідників.

Окрім цього, сама сутність протестантизму, його ліберальність і гнучкість щодо оточуючих змін, простота у внутрішній організації церковно-конфесійного життя надавали йому стійкості та ставили у більш вигідні умови, ніж, наприклад, православ'я, хоча тиск на протестантські громади був не меншим, а часто й більшим за тиск на православну церкву. Різний вплив мала також поява у житті радянських громадян нової системи обрядовості. В той час, як пропаганда нових радянських звичаїв і обрядів перетворювала православну релігійну обрядовість у несучасну та архаїчну, протестантські конфесії створювали вокальні й інструментальні ансамблі різних напрямів, розповсюджували проповіді, записані на аудіокасетах, чим урізноманітнювали богослужіння і привертали увагу й інтерес власних прихожан та іновірців.

Щодо протестантських конфесій, вочевидь, необхідно було застосовувати зовсім іншу політику, яка вимагала більш „тонкого» підходу, а також досконалого знання їх теології та процесів внутрішнього розвитку. Зокрема, у звіті ЦК КПУ за 1961 рік Уповноважений Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР К. Полонник зазначав: „Сектантські об'єднання міцні своїми керівниками. Наш досвід показує, що організаційний розпад і відхід віруючих починається й відбувається лише в тих об'єднаннях, на чолі яких не стоять енергійні пресвітери, красномовні проповідники. Ось чому на Україні, поряд із розширенням антирелігійної роботи серед віруючих, посиленням контролю за діяльністю сектантських об'єднань та їх духовенства, велика увага приділяється зниженню якості інституту пресвітерів і проповідників зареєстрованих общин. [...] Місцеві органи та Уповноважені Ради вже в цьому році відхилили не мало спроб сектантських керівників замінити в общинах престарілих, малоосвічених і неосвічених членів виконорганів підготованою молоддю, що володіє організаторськими якостями та красномовством» [2]. На таких методах наголошував і Голова Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР А. Пузін: „Переглянуто і в багатьох сектантських громадах знижено якість проповідницького складу. Гарних організаторів, красномовців замінили, і продовжуємо замінювати на менш підготованих» [3].

Така політика мала негативний вплив на розвиток протестантських церков, у тому числі й на Церкву Адвентистів сьомого дня. Її наслідком стало зняття з реєстрації ВР АСД, а також подальша ліквідація духовного центру в Україні, відміна посад старшого пресвітера республіки та Чернівецької області, у якій була зосереджена найбільша кількість прихильників адвентизму, адже вважалося, що позбавлення общин АСД організованого керівництва прискорить їх затухання [4]. Такий підхід, звичайно, мав вплив на внутрішньоконфесійне життя адвентистів. Довгий час серед загальної кількості служителів культу не було жодного представника з вищою освітою, більшість проповідників були людьми похилого віку. Низька грамотність керівників не могла вплинути на поглиблення розколу та загальну ситуацію в житті релігійних громад, адже часто замість здорового глузду в їх діях переважали особисті амбіції, небажання знайти компроміс.

З-поміж інших протестантських конфесій адвентисти вирізнялися тим, що пильніше дбали про молоде покоління. Вони постійно проводили нелегальні молодіжні навчання, орієнтували батьків на сім'ю, як домашню церкву. В своєму звіті за 1960 рік Уповноважений Ради у справах релігійних культур при РМ УРСР К. Полонник зазначає, що на відміну від ЄХБ, ця конфесія енергійно просуває до керівництва молоді кадри. „Секта — не велика, але турбот спричинює чимало» [5]. Про це свідчить і статистика: якщо у ЄХБ відсоток молоді до 39 років серед пресвітерів у 1960 році становив 4,2 відсотки, то в АСД — 37,6 відсотка [6, с. 125-126].

Щоб розхитати інститут проповідників, влада вживає й інші заходи. За допомогою нового Положення ВР ЄХБ, яке було взято за приклад і для інших протестантських об'єднань, кількість проповідників у общинах з 6-8 чоловік була обмежена до трьох, кількість молитовних зібрань з 6-8 на тиждень — до двох. З метою подальшого послаблення інституту сектантських керівників той же К. Полонник пропонував залучити економічні важелі боротьби: розглянути питання про статус проповідників з тим, щоб вони поруч із пресвітерами вважалися служителами культу і відповідно підлягали оподаткуванню; переглянути законодавство про надання релігійним об'єднанням культових приміщень у безоплатне користування [7]. Церковнослужителі також відсторонювалися від фінансово-господарської діяльності общин. Зазначені методи були розраховані на перспективу й поступово пригнічували активність релігійного життя протестантів. Однак такий підхід вимагав досконалого знання внутрішньоконфесійних процесів, розгалуженої агентурної сітки. Натомість партійне керівництво постійно відчувало брак кваліфікованих, досвідчених кадрів, робота уповноважених Ради на місцях часто не відповідала ідеологічному курсу керівного центру.

Існували й інші складнощі. Впродовж 50-их років ХХ століття основним показником успішної діяльності адміністрації були статистичні дані, які мусили невпинно свідчити про поступове зменшення мережі релігійних спільнот. Тож, основним критерієм професіоналізму уповноважених стала їх робота зі зняття з реєстрації релігійних громад. Партія вимагала рішучих та ініціативних дій проти церкви, Рада розглядала різноманітні „конструктивні пропозиції», які б допомогли скоротити і зменшити релігійну мережу [6, с. 116-117]. Як зазначає дослідник Ю. Вільховий: „Усі намагалися швидше виконати постанови ЦК та уряду й першими відзвітувати. Деякі громади знімали з реєстрації по декілька разів різними інстанціями» [6, с. 127]. Фанатично налаштовані працівники партапарату нижчої ланки часто діяли, використовуючи старі методи: безапеляційно негативне ставлення до релігійних об'єднань, зняття з реєстрації культових приміщень та релігійних

громад без законних підстав, необґрунтована відмова або безпідставне затягування реєстрації нових релігійних об'єднань. Найяскравіше ця тенденція спостерігалася в Україні, де „склалася традиція більш непримиренного ставлення до національних і релігійних рухів, культурних новацій, вільнодумства інтелігенції, аніж навіть того вимагали у Москві» [1, с. 121]. У своїх щорічних звітах уповноважені Ради з гордістю зазначали зменшення показників релігійності населення. Зокрема, вказувалося, що впродовж 1959-1961 років мережа Церкви Адвентистів сьомого дня скоротилася на 20 відсотків [8]. Відповідальний працівник РСРК при РМ СРСР Є.В. Чернецтв говорив: „...тиск влади на православну церкву й на протестантські конфесії був, по суті, однаковим, тільки вівся він різними методами. Православні храми закривали адміністративним шляхом, а в протестантській общині провокувався розкол, у результаті якого виникали общини, що діяли нелегально... Це влаштовувало і місцеву, і центральну владу, адже покращувало звітність, реальне ж становище справ у розрахунок не приймалося. Був ще й такий метод: замість реєстрації общин, що знову виникали, їх оформлювали як філії. Таким чином досягалася не лише „стабілізація» сітки релігійних організацій, але її „скорочення» [9, с. 21].

Однак згодом державна влада була змушена поступово переходити до лібералізації законодавства, міжнародної інтеграції. Відповідно боротьбу з релігійністю населення переносять у напрямі „заходів виховного характеру». Вже 1960 року А. Пузін наголошував, що в основі боротьби за суворе дотримання законодавства повинно бути не посилення заходів покарання, а широке застосування заходів запобіжно-профілактичного характеру [10]. Адміністративні методи, не підкріплені копійкою роз'яснювально-виховною роботою, належного ефекту не приносили.

1962 року Раду в справах релігійних культів при РМ УРСР очолив К. Литвин, який одразу переглянув методичку антирелігійної боротьби. Звітуючи того ж року перед ЦК КПУ, він зазначив, що аналіз звітних даних та зіставлення їх з минулим роком показує, що скорочення мережі релігійних культів відбувалося в основному за рахунок зареєстрованих общин і зовсім не торкнулося незареєстрованих груп, кількість яких у звітному році зростає. [...] Як установила вибіркова перевірка, не всі зняті з реєстрації общини дійсно розпалися й припинили свою діяльність, а віруючі цих общин відійшли від релігії [11]. Не зважаючи на вимоги закону, зняті з реєстрації пресвітери і проповідники залишалися в тих же общинах і впливали на їх керівництво та віруючих. Так, в общині АСД села П'ятигірка Житомирської області був знятий з реєстрації дуже активний та авторитетний пресвітер. Замість нього община обрала, на думку Уповноваженого Ради, малограмотного, недосвідченого та слухняного одновірця. Як потім виявилось, знятий з реєстрації пресвітер фактично керував общиною, виступаючи з проповідями, виконуючи обряди хлібоприлоблення та водного хрещення, і займався релігійною пропагандою за межами молитовного будинку [12].

Усупереч статистиці, яка свідчила про невпинне зменшення кількості релігійних громад, у республіці не було такої області, де б зовсім спинилося поповнення релігійних об'єднань. Скорочення релігійних общин не тільки не зменшувало, а в низці областей збільшувало кількість віруючих. У 1989 році Уповноважений Ради в Чернівецькій області П. Подольський підсумував: „Там, де віруючих із року в рік „утискували», зростання сект призупинялося лише зовні й ненадовго» [13, с. 44]. До того ж такі адміністративні заходи сприяли зростанню сектантського підпілля, адже основний удар влади спрямовувався на легально діючі общини. Це ставило заборонені громади в

більш вигідне становище і створювало позитивні умови для їх активної діяльності. Що ж до легально діючих громад АСД, то в боротьбі їх лідерів за першість вони чим далі більше активізували свою діяльність, у тому числі й незаконну, з точки зору радянського керівництва.

Аналіз архівних матеріалів дозволяє зробити висновок, що розкол у адвентизмі ніколи не входив у плани державного керівництва. Більше того, він був абсолютно не бажаним, адже міг призвести і, зрештою, призвів до таких наслідків, як пожвавлення нелегального релігійного життя, активізація діяльності адвентистів-реформістів. Уже 1964 року К. Литвин звертає увагу на доцільність обрання у республіці та областях з найбільшою кількістю релігійних общин старших пресвітерів, через яких буде можливо мати уявлення про внутрішнє життя й процеси, що відбуваються в релігійних общинах [14]. Знімаючи з реєстрації ВР АСД влада сподівалася на поступове згасання обезголовленої конфесії. Натомість збільшилася кількість порушень законодавства про релігійні культу, посилилася незаконна діяльність. Дослідник В. Пашенко зазначає, що хрущовська кампанія загнала релігійне життя багатьох конфесій у підпілля, що було для кремлівської верхівки небезпечніше, ніж відкрита релігійність [15, с. 100].

У наступний період, коли „лозунг комуністичного будівництва залишався, але комунізм відсунули в неокреслене майбутнє» [16, с. 249], цілковите знищення релігії також відклали на потім. Першочерговою стала вимога від релігійних громад законослухняності. Для цього необхідно було легалізувати багаточисленні підпільні общини, адже факт реєстрації означав, що релігійне об'єднання бере на себе зобов'язання з дотримання законодавства [17, с. 110].

Наслідком нових орієнтирів у антирелігійній боротьбі стала постанова ЦК КПУ від 9.10.1973 року „Про посилення боротьби з сектантським підпіллям». Її виконання дозволило виявити громади віруючих різних релігійних напрямів, зареєструвати, а значить — узяти під контроль частину нелегальних релігійних формувань. Реалізація постанови викликала цікаву тенденцію: у той час, як кількість зареєстрованих протестантських громад почала невпинно зростати, з іще більшою швидкістю продовжувала зменшуватися кількість громад РПЦ, про що свідчать звітні дані за 1975-1977 роки, наведені у таблиці (табл. 1) [18].

	Знято з реєстрації			Зареєстровано			Відмовлено в реєстрації			Разом		
	1975 р.	1976 р.	1977 р.	1975 р.	1976 р.	1977 р.	1975 р.	1976 р.	1977 р.	Знято з реєстрації	Зареєстровано	Відмов. у реєстрац.
РПЦ	22	31	47	-	-	-		1		100	-	1
ЄХБ	4	3	4	18	16	12	1		2	11	46	3
АСД	-	1	-	5	5	6				1	16	-
ХВС та ХЄВ	-	-	-	8	10	12			1	-	30	1
РКЦ	1		-	1		3	1			1	4	1
Старо-обрядці	1									1	-	-
Християни в дусі апостольському						1	1			-	1	1

Можемо стверджувати, що передумови посилення активності протестантських громад у 90-их роках ХХ століття були закладені ще в 70-их роках того ж століття політикою боротьби з сектантським підпіллям

радянської держави. У 1988 році цю тезу підтвердив Голова Ради у справах релігій при РМ СРСР К. Харчев, коли під час виступу на зустрічі з викладачами Вищої партійної школи при ЦК КПРС зазначив: „Раніше ми душили РПЦ і не стримували сектантів, оскільки боялися, що вони підуть у підпілля й ми остаточно втратимо над ними контроль» [15, с. 395].

Попри очікування, викриття та реєстрація підпільних сектантських громад проходили незадовільно, низькими темпами. Гальмували процес усе ті ж партійні працівники нижчих (районних, місцевих) ланок, які ніяк не розуміли політичної та ідеологічної значимості ліквідації сектантського підпілля. Бажання протестантських громад отримати реєстрацію часто наштовхувалося на відкрито вороже ставлення адміністрації. Всупереч указівкам зверху, деякі місцеві посадовці вимагали повної заборони діяльності всіх сект, у той час як ідеологія компартії була направлена на заходи виховного характеру. Іноді виконками місцевих рад обмежувалися виявленням діючих об'єднань, а заходи для їх реєстрації або припинення діяльності не застосовували.

Владні структури наголошували на тому, що різнобічно не вивчаються принципи зростання активності громад АСД, особливо Вінницької, Закарпатської, Житомирської, Одеської, Чернівецької областей. Зазвичай констатується протизаконна діяльність емісарів та прибічників так званого „мацанівського угруповання», але не вживаються заходи для припинення їх діяльності. Про незадовільні темпи роботи свідчить і той факт, що впродовж 1973-1974 років у цілому по Україні загальна кількість громад АСД залишалася майже незмінною, а кількість віруючих зросла з 9685 до 10850 осіб. Чисельність членів незареєстрованих груп Волинської області збільшилася з 20 до 240 осіб, Донецької — зі 100 до 150 осіб, Івано-Франківської — з 81 до 103 осіб, Рівненської — зі 110 до 150 осіб, Херсонської — з 50 до 65 осіб, Хмельницької — з 67 до 81 осіб тощо [19]. Ця тенденція зберігалася постійно. Так, і в 1986 році М. Колесник зазначав, що Рада у справах релігій виявилася не на висоті, оскільки її працівники багато чого не знають і не враховують у повсякденній діяльності, слабо обґрунтовують оцінки сучасного й прогнози на майбутнє [20, с. 43]. Непрофесійність та безвідповідальність партійних працівників у 70-их роках ХХ століття стала майже тотальним явищем і зачепила не лише сферу ідеології. Зокрема, у Постанові РМ УРСР за № 217 від 30.04.74 року „Про стан державної дисципліни, організації виконання директив партії та Уряду в міністерствах, відомствах УРСР і обласних (міських) виконкомів» зазначалося: „Ряд міністерств, відомств УРСР і обласних (міських) виконкомів слабо організують роботу по своєчасному й повному виконанню встановлених Урядом завдань, недостатньо займаються підвищенням ефективності й роботи центрального апарату, головних управлінь і об'єднань» [21].

Вочевидь, саме завдяки недбалому ставленню працівників Ради, релігійним громадам різних спрямувань удавалося таємно здійснювати протизаконну діяльність: завозити нелегальну літературу, здійснювати релігійні обряди поза межами молитовних будинків, проводити біблійні бесіди, вести місіонерську роботу, яка постійно маскувалася під виглядом святкових зустрічей та нарад. При порівнянні адвентистської літератури і доповідей працівників обласних відділів Ради виявляється, що в середині 70-их років ХХ століття значна частина таких порушень дійсно мала місце, але уповноважені Ради обмежувалися лише припущеннями, однак не здійснювали заходів для викриття та припинення забороненої діяльності релігійних громад і їх керівників.

З часом змінювалася й реакція владних органів на порушення релігійними об'єднаннями законодавства про релігійні культу. Її еволюцію цікаво спостерігати на прикладі наступних подій. 1958 року в Полтаві існувала одна община АСД, молитовні збори якої впродовж 1951-1958 років проходили в орендованому будинку, власником якого був громадянин І.Г. Міняйло. У жовтні 1958 року з невідомих причин власник будинку запропонував розірвати угоду, тож община втратила можливість проводити молитовні збори. Щоб урятувати становище, віруючі за кошти громади купили будівлю під молитовний будинок, зареєстрували його на ім'я підставної особи та потім уклали з нею договір оренди. На перший погляд порушення законодавства не відбулося, адже теоретично община не була власником орендованого приміщення, однак цей маневр не залишився без уваги влади. Було порушено кримінальну справу. В результаті будинок вилучили в юридичного власника й передали до муніципального фонду міської ради. Після цієї події община АСД упродовж шести місяців не могла проводити молитовні зібрання, що стало приводом для зняття її з реєстрації як такої, що не функціонує [22]. Безперечно, в цій ситуації влада поводи́ла себе рішуче та безкомпромісно.

Подібний інцидент повторився 1980 року в Чернівецькій області. Кіцманський райвиконком дозволив общині АСД села Верхні Станівці здійснити капітальний ремонт молитовного будинку, зокрема частково замінити фундамент, стіни та підлогу. Однак віруючі замість ремонту 5 жовтня звели по зовнішньому периметру молитовного будинку новий фундамент. Перешкодити подальшому будівництву намагалися голова сільської ради, начальник райвідділу міліції та районний архітектор, але їх дії не мали успіху. 12 жовтня віруючі за один день повністю виклали стіни будинку й поставили віконні рами. Цього разу спинити будівництво намагалися начальник райвідділу міліції та начальник райвідділу КДБ, але знову безрезультатно. „Екстремісти, що розперезалися» в ніч на 14 жовтня розібрали стіни старого молитовного будинку, повністю очистили територію від будівельного сміття і перекрили дах нового будинку. Лише коли справа дійшла до обласного уповноваженого, молитовний будинок був знесений. Проте ці дії викликали протест з боку адвентистів, почали поширюватися заклики здавати паспорти, відмовлятися від радянського громадянства [23]. У цій ситуації вражає той факт, що вже на зламі 70-их — 80-их років місцеві органи самоврядування, міліції та навіть КДБ не могли спинити незаконного будівництва.

Ще один схожий випадок мав місце 1984 року в селі Скаківка Бердичівського району Житомирської області. Цього разу місцеві адвентисти, не поставивши до відома органи влади, почали перебудову молитовного будинку, орендованого в громадянки Лаврінчук, а саме: розібрали перегородку між молитовним приміщенням і прибудовою звели спільну цегляну стіну, підняли стіни, перебудували веранду, збільшивши при цьому її розміри, зробили загальну стелю. Якщо у двох попередніх прикладах будівництво все ж таки було припинено, то цього разу органи влади запропонували значно лояльніші заходи впливу: негайно припинити перебудову молитовного приміщення; отримати в господарки будинку письмову згоду на перебудову приміщення; надати до райвиконкому заяву на перебудову, план молитовного приміщення, план перебудови з перерахуванням будівельних робіт; отримати від райвиконкому офіційний дозвіл на проведення будівельних робіт з перебудови; одержані розпорядження довести до всіх членів громади. Старші пресвітери В. Пролінський, М. Зінюк, В. Стеценко та весь виконавчий орган общини

були запрошені до Житомирської ради у справах релігій, де після бесіди „усвідомили» протиправність своїх дій [24]. Як бачимо, тепер порушники не були покарані, більше того, влада погодилася з фактом порушення законодавства за умови, що громада оформить будівництво відповідно до всіх вимог радянської бюрократії.

Лібералізація засобів впливу на порушників законодавства помітна й у інших сферах діяльності адвентистів. Так, у 1977 році по релігійним об'єднанням АСД (УРСР, РРФСР, Молдовській, Латвійській, інших республіках) був неофіційно розповсюджений текст „Читань для молитовних днів на 1977 рік», виданий Генеральною Конференцією АСД (США). Раді у справах релігій при РМ СРСР були відомі навіть імена ймовірних поширювачів тексту — О. Парасей та М. Жукалюк. Однак, „ураховуючи факт, що вже здійснився», Рада дозволяє офіційне використання цих текстів, за умови виключення з них положень, що суперечать радянському законодавству про культу [25]. Зрозуміло, що автентичні примірники були збережені й підпільно поширювалися серед адвентистів, а ліберальна позиція Ради залишала надію порушникам на подальші поступки.

Указані випадки, крім пом'якшення державної політики щодо боротьби з релігією, свідчать також і про нову тактику адвентистів. За оперативною інформацією уповноваженого Ради, інцидент у Чернівецькій області був „випробуванням сил», причому не лише для адвентистів, але й для інших релігійних спільнот [26]. Загалом у діяльності Церкви АСД з кінця 70-их років ХХ століття з'являється тенденція до здійснення незначних порушень законодавства, щоб мати можливість спостерігати за реакцією з боку влади. Було зрозуміло, що в разі негативного ставлення до їх діяльності, максимум, що чекало на порушників, — заборона подальшої діяльності у цьому напрямі. Але частіше влада мирилася з фактом протиправних дій, що вже відбувся, й обмежувалася попередженням на наступний раз.

Таким чином, постсталінська релігійна політика, яка включала в себе заходи й щодо Церкви Адвентистів сьомого дня, із самого початку була запрограмована на невдачу. Діяльність партійного керівництва в умовах десталінізації, брежнєвської відлиги, міжнародної інтеграції була приречена на поступову втрату ініціативи в процесі взаємодії держави та релігійних спільнот. В умовах, коли силові методи боротьби з релігією застосовувати було неможливо, нові підходи не були достатньо продуманими і далекоглядними. Давалася взнаки й погана підготовка та поінформованість працівників партійно-адміністративного апарату. В другій половині 70-их — на початку 80-их років ця тенденція чітко простежується на прикладі протестантизму, чому сприяли інституційні особливості й догматичні відмінності цієї конфесії. Приклад розвитку Церкви АСД у зазначений час яскраво ілюструє поверховість нової релігійної політики Радянського Союзу, внаслідок чого часто виникали не прогнозовані ситуації.

Щоб контролювати події в середині нелегальних протестантських громад, влада змушена була оголосити боротьбу із сектантським підпіллям. Ця подія задовго до часів „перебудови» дала надію прихожанам на послаблення державою релігійного тиску, можливість передачі ініціативи до рук релігійних об'єднань.

Мусимо констатувати, що партійно-державне керівництво відіграло визначальну роль у пожвавленні життя пізньопротестантських громад. Тож, звертаючись до проблеми поліпшення умов існування та подальшого об'єднання Церкви АСД у 70 — 80-их роках ХХ століття, не слід забувати про чільне місце держави у цьому процесі.

Примітки

1. Єленський В.Є. Релігійно-суспільні зміни в процесі посткомуністичних трансформацій: Україна в центрально-східноєвропейському контексті: дис. на здобуття наук. ступ. д. філос. н.: 09.00.11 / В.Є. Єленський. — К., 2003. — 434 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 5488. — Арк. 169-173.
3. Там само. — Спр. 5116. — Арк. 304.
4. Там само. — Спр. 5297. — Арк. 72.
5. Там само. — Арк. 69-71.
6. Вільховий Ю.В. Політика радянської держави щодо протестантських церков в Україні (середина 40-их — 70-их років ХХ ст.): дис. на здобуття наук. ступ. к. і. н.: 09.00.11 / Ю.В. Вільховий. — Полтава, 2002. — 297 с.
7. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 5488. — Арк. 187.
8. Там само. — Арк. 22.
9. Хазаров В. Одиннадцятий дивизион / В. Хазаров // Наука и религия. — 1991. — №2. — С. 21-22.
10. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 5116. — Арк. 90.
11. Там само. — Спр. 5663. — Арк. 82.
12. Там само. — Арк. 87.
13. Храпов В. Конфлікт вокруг святой субботы / В. Храпов // Сельская молодежь. — 1989. — №3. — С. 40-45.
14. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 6007. — Арк. 100.
15. Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. Ч. II / В. Пащенко. — Полтава: Полтава, 2001. — 736 с.
16. Котляр М. Шляхами віків: довідник з історії України / Котляр М., Кульчицький С. — К.: Україна, 1993. — 380 с.
17. Куроедов В. Религия и церковь в советском обществе / В. Куроедов. — М.: Политиздат, 1984. — 256 с. — (2-е изд., доп.).
18. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі ЦДАВО України). — Ф. 4648. — Оп. 7. — Спр. 10-13, 31-34, 57-60.
19. Там само. — Спр. 1. — Арк. 47-54.
20. Пащенко В. Православна церква в тоталітарній державі напередодні тисячоліття хрещення Русі / В. Пащенко // Історична пам'ять. — 2004. — Вип. 2. — С. 39-54.
21. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО). — Ф. Р-4085. — Оп. 21. — Спр. 179. — Арк. 26.
22. ДАПО. — Оп. 15. — Спр. 8. — Арк. 78-101.
23. ЦДАВО України. — Ф. 4648. — Оп. 7. — Спр. 131. — Арк. 146-149.
24. Там само. — Спр. 271. — Арк. 185-186.
25. Там само. — Спр. 54. — Арк. 31.
26. Там само. — Спр. 131. — Арк. 148.

Н.А. Воронянская

РЕЛИГИОЗНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СТРУКТУР В ПОСТСТАЛИНСКУЮ ЭПОХУ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБЪЕДИНЕНИЯ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТОВ СЕДЬМОГО ДНЯ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается влияние советских органов власти на объединения Церкви Адвентистов седьмого дня во второй половине 70-х — начале 80-х годов ХХ в. Анализируется эволюция государственно-церковных отношений в донный период.

Ключевые слова: Адвентисты седьмого дня, конфессия, общины, протестантизм, раскол, церковь.

Н.А. Voronyanskaya

RELIGIOUS POLICY OF SOVIET STATE STRUCTURES IN THE POST-STALIN EPOCH AND PROSPECTS OF UNIFICATION OF CHURCH OF ADVENTISTS OF THE SEVENTH DAY IN UKRAINE

In the article the influence of soviet organs of power on the unification of Church of Adventist of seventh day in the second half of 70th — at the beginning 80th years of XXth century. Is analyzed evolution of state-church relations in a noted period.

Keywords: Adventists of the seventh day, church, confession, dissidence, Protestantism, societies.

Надійшла до редакції 10 березня 2010 року

